

Biolog a filozof **Stanislav Komárek** je téměř renesanční osobnost: kromě odborných textů vydává romány, básně, cestopisy, eseje a sloupky. V nich najdeme mnohé postřehy, které působí svatokrásně a provokativně.

PETR ZÍDEK

LN Napsal jste, že všeobecné volební právo je „evoluční past“ a mělo by se zrušit. Jste takový zpátečník, nebo jen provokátor?

Kombinace všeobecného volebního práva s očekáváním stále rostoucího sociálního zabezpečení povede časem nepochybně ke zhroucení západního měnového systému. Každá společnost má určité principy, z nichž nelze slevit a na které může za určitých okolností doplatit. Nikde jsem ostatně nepsal, že by se mělo „zrušit“: tvoří totiž v západní společnosti stejně nepochybně konstitutivní sloup jako v muslimské božský původ koránu, v císařské Číně konfucianismus či v Sovětském svazu plánovaná hospodářství.

LN Existuje však skutečně vazba mezi všeobecným volebním právem a neustálou rostoucími sociálními výdaji?

Souvislost všeobecného volebního práva s neustálým růstem sociálního výkonu státu, který posléze předběhne jeho příjmy a nakonec vede k vytunelování financí státní mocí, je poměrně zřejmá, ať už sledujeme situaci u nás, nebo v USA. V naší společnosti pochopitelně nelze vést diskusi o nějaké regulaci volebního práva, o tom svědčí i způsob, jakým klade te svou otázku.

Anaximandrova teze, že „z čeho je věcem vznik, to se jim stává také zánikem“, platí i pro lidské společnosti, včetně té naší. Mluvím o „evoluční pasti“, tedy o pohybu jen jedním směrem. Sociální výdaje mohou jenom růst, ne klesat, stejně jako se parohy daňka rodu *Megaloceros* pouze zvětšovaly, až ho zahubily.

LN Není problém spíše v ekonomickém růstu? Vždyť i ty moderní společnosti, jako třeba Rakousko předminulého století, kde občané všeobecné volební právo neměli, usilovaly o všeobecný růst, hospodářskou expanzi.

Z dnešního hlediska byl tehdejší růst poměrně pomalý. Většina společností v historii žádný dlouhodobý růst nezaznamenávala. Není třeba být doktorem tajných nauk, aby si člověk uvědomil, že žádný strom neroste do nebe a žádný růst nepotrvá věčně. Dá se čekat, že až narazí na své meze, vypukne nějaký vážný sociální konflikt a nikdo netuší, jaká společnost z tohoto nárazu vzejde.

Problém současné společnosti spočívá v tom, že představa o všeobecném volebním právu se zcela samozřejmě pojí s všestranným přehnaným spoléháním se na stát – před lety tomu tak nebylo. Jeden ze zajímavých náznaků možného řešení lze najít na blogu Tomáše Richtra.

Každá striktní zásadovost je od zlého

LN Dnešní režim přirovnáváte k normalizačním letům a píšete, že většinu běžných lidí by dnes ani nenapadlo přijímat jakoukoliv veřejnou funkci. Opravdu jsme na tom tak špatně?

Etablované systémy mají tendenci k jakémusi zbahnění. Střední Evropa má samočisticích mechanismů poměrně málo. Většina mých přátel, kteří mají něco jako osobní integritu, dnes po veřejných funkcích nebaží nebo bažit přestali. Samozřejmě se rádo slyší, že dnešní doba a systém jsou nejlepší ze všech. V mnoha věcech jistě ano. Chceme-li mango, koupíme si mango. Chceme-li letět na Seychely, můžeme. Nelze ale přehlédnout, že veřejný prostor se stal nezajímavým a ubíječím a jen málokdo by v něm chtěl nějak figurovat.

LN Ale vy sám jste kandidoval do Rady Českého rozhlasu, tedy do veřejné funkce.

Každá striktní zásadovost je od zlého. Jsem vegetarián, ale čas od času na cestách či na návštěvě nezbude než si kousek masa dát. Do té funkce jsem byl navržen univerzitou a nevzpouzel jsem se tomu. Ale o další kandidatuře podobného typu už neuvažuji.

LN Je české univerzitní prostředí podobně zbahnělé jako česká demokracie?

Univerzita se zatím od běžné společnosti liší svou určitou archaicitou v dobrém i ve zlém. Podaří-li se její reforma podle takzvané *Bílé knihy*, nebude se již lišit vůbec.

LN Vnímáte to negativně, nebo pozitivně?

Negativně, protože se domnívám, že ve společnosti by měly být jakési ostrůvky starobylosti, jako je církev nebo univerzita.

Foto LN - Ondřej Němec

Mendel by dnes neuspěl: neměl citace

S biologem, filozofem a spisovatelem Stanislavem Komárkem o škodlivosti všeobecného volebního práva, financování vědy, útěku před odpovědností a ideologii globálního oteplování.

» Životopis

Stanislav Komárek (51)

Narodil se v Jindřichově Hradci. Vystudoval Přírodovědeckou fakultu UK (obor entomologie). Rok poté – v roce 1983 – emigroval do Rakouska, kde získal politický azyl a pracoval v Muzeu přírodní historie, na ministerstvu zemědělství a nakonec v zoologickém ústavu Vídeňské univerzity. V roce 1990 se vrátil do Prahy, spoluzakládal se Z. Neubauerem katedru filozofie a dějin přírodních věd na PřF UK. Zde přednáší dodnes, od roku 2002 má hlavní úvazek na katedře antropologie Fakulty humanitních studií UK.

Některé z jeho odborných prací vyšly shrnuty pod názvem **Obraz člověka a přírody v zrcadle biologie** (2008). V témž roce vydal cestopisné eseje **Zápisky z Orientu a Zápisky z Okcidentu**. Své sloupky pro LN a HN vydal pod názvem **Sloupoví aneb Postila**.

všechno možné, od studia děl antických filozofů až po molekulární biologii, nanotechnologie nebo výzkumy veřejného mínění. Univerzitní režim potřebují ty nauky,

kteří mají cosi společného s tradiční vzdělaností. Naopak technologické obory by lépe vzkvétaly, kdyby byly provozovány přímo firmami.

Chápání vědy a výzkumu jako něčeho, co lze shrnout pod jeden režim fungování, je zavádějící a scestné. Katolickou dogmatiku a produkci polymerových vláken spojuje snad jen to, že je vymyšlenými lidmi.

LN Bodové ohodnocení vědy však umožňuje hlavně porovnat třeba filozofickou fakultu v Praze s filozofickou fakultou v Brně a zjistit, že zatímco jedna produkuje sto článků v odborných časopisech, druhá třeba dvě stě.

To jistě umožňuje, je to ale cesta, která vede hlavně k posilování mainstreamu. Jakéhopak ocenění by se dočkal třeba pošetilý brněnský mnich Mendel, jehož práce byla do roku 1900 ocitována jen dvakrát? Takto vedené nauky vytvářejí práce a myšlenky, které platí v rámci doby za řádné, nikoli ty, které by se mohly stát mimořádnými.

Starost pozdního středověku o disciplinaci tisíců mnichů měla podobné parametry. Ale to podstatné, co v té době vznikalo, se odehrávalo většinou již za zdi klášterů nebo středověkých univerzit.

Kdybychom spočítali všechny přírodovědce od Aristotela až po ty, kteří včera

zemřeli, bylo by jich mnohem méně než těch, kteří dnes žijí. To je na jedné straně velká výzva, na druhé straně to přináší stohy problémů. Máme-li pár slepic na dvorku, musíme řešit jiný druh problémů, než když vlastníme velkodružičku.

Krizě nespočívá jen v tom, že věda nemá dost peněz. To nemá nikdy. Ale je tu hlavně otázka cílů. Co je cílem vědy obecně? Je to vývoj nových technologií? Nebo je to třeba také něco jako sebezpoznání a sebezdokonalení?

LN Není ale cílem kritizovaného finančního „kafemlejnku“ eliminovat ty, kdo se ve vědě jen vezou?

Takových je také dost. K tomu, aby se věda dala provozovat, není potřeba mnohdy ani obzvláštní inteligence – takových znám dost –, ani speciální způsob výcviku. Můj kolega Vojtěch Novotný si na Nové Guineji vybíral své asistenty z řad místních šikovných mladíků, kteří vychodili dvě třídy a uměli pidgin english. Za dva roky mohli na konferenci prezentovat výsledky tak, že nikdo nepoznal, že to nejsou biologové z profese.

Systém si „dělníky vědy“ žádá a spousta z nich se tak trochu vezou. Otázka je, zda ti, kteří se zuby nehty drží někde na okraji, nejsou potenciálními nositeli inovací. Tuhá disciplinace určitého oboru značí také určitou míru zjalování. Dalším problémem je grantová byrokracie: kdyby se dvě třetiny toho, co se na vědu dává, dalo vědcům přímo, ať si to mezi sebou nějak rozdělí, kvalita výstupů by, myslím, vůbec neutrpěla.

LN Takže jste pro systém osvěcených dik-tátorů ve vědě?

Říkejme tomu spíše systém osobní odpovědnosti. Společnost, která na osobní odpovědnost rezignuje, si pod sebou sama podřezává větve. Když před sedmdesáti lety Němci křičeli: „Vůdce, poruč, my tě poslechne!“ je to stejně hrůzná jako společnost, kde se všichni schovávají za rozmanité tabulky a nikdo nemá ani trochu vlastní kuráže.

Deset spravedlivých v každém městě

LN Možná že se autoři těch bodovacích metod domnívají, že toto je vědecký způsob, jak vědu řídit.

„Vědecky“ v úzkém smyslu se nic řídit nedá. Cíle státu nebo kterékoliv jiné organizace vědecké být nemohou. Představa, že věda se dá řídit vědecky, je asi tak stejně naivní jako ta, že vědec by měl vědecky žít.

LN Víra ve vědu, to, že na vše najde odpověď, je ale možná stejně tak silná jako víra v hospodářský růst. Nemáme léky na rakovinu? Za pár let nám je vědci vymyslí!

Ano. Jednou jsem na chodbě na fakultě slyšel rozhovor dvou studentů biologie, kteří si vážně povídali o tom, že starší generace ještě zemře, ale ta jejich již ne, díky vědě, která odhalí tajemství nesmrtelnosti... Díky vědě máme dnes mnohé, co se dříve vyprávělo jen v pohádkách. Ale velké otázky lidského života tím zůstávají netknuty, pořád na nás čeká stáří, bolest a smrt, při vši zajištěnosti se potýkáme s tím, že náš život se vyprazdňuje co do smyslu. Na vědu delegujeme něco, co věda nemůže unést.

Jako nelze polemizovat s všeobecným volebním právem, tak věta „Vědci zjistili, že...“ – třeba že do roku 2035 odtají všechny himálajské ledovce – je zcela neprůstředná.

LN Nesignalizuje právě ideologie globálního oteplování jistou krizi víry ve vědu?

Nemusíte ověřovat něco, co společnost chce slyšet. Naopak něco, co slyšet nechce, je zcela neprůchozí, být by to bylo nabíledni. Mohl by německý antropolog v roce 1935 napsat, že Zidě proti „árjům“ nejsou nijak méněcenní? Německá společnost chtěla slyšet pravý opak, dnešní společnost chce slyšet o globálním oteplování. Západní civilizace, na rozdíl třeba od Číny, má svou eschatologii a přeje si nějakou katastrofu na obzoru. Je ale neobyčejně riskantní v zájmu „dobré věci“ šířit nepravdivé informace. Vědec je vědcem do té doby, dokud je mu pravda nad možné grantové peníze.

LN Kolik takových je?

Doufám, že alespoň deset spravedlivých v každém městě. Ale kolik by asi dostal klimatologický ústav, který by prohlásil, že se nic vážného neděje? Populaci je třeba řádně postrašit a pak se postaví do role spasitelů, kteří vědí, jak se toho hrozného rizika zbavit.

Ale věda, která rezignuje na poznání jako takové a soustředí se jen na získávání peněz a popularity, přestává být vědou – podobně církev, která by zcela rezignovala na víru v Boha a chápala ji jen jako technologii, jak z prostáček ždímat desátek, by nepřežila deset let.